

OCROTIREA PATRIMONIULUI CULTURAL LOCAL DE ATACURILE ARMATE CU PARTICIPAREA MERCENARILOR LA ETAPA ACTUALĂ

Igor SOROCEANU,
drd., Academia „Ștefan cel Mare”,
Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8719-0454>

Summary

The idea of establishing a legal protection of cultural heritage in the present territory of the Republic of Moldova dates back for a long time. In the last century, for example, during the armed conflicts with the participation of the mercenaries, on the territory of the Republic of Moldova today, there were numerous attacks, losses of human lives and destruction of cultural goods, both mobile and immovable. This article meditates and investigates the evolution of the main international normative framework, which aims to protect and capitalize on the cultural heritage of the Republic of Moldova following the armed outbreaks with the participation of mercenaries.

Keywords: *cultural heritage, armed conflict, mercenary, international protection, interstate collaboration.*

Patrimoniul cultural este o celulă de mare importanță a tuturor statelor lumii. Este necesar de valorificat această bogăție culturală prin diverse mijloace juridice, atât la nivel național, cât și internațional. În cazul unui conflict armat, fiecare stat în parte are datoria de a proteja aceste bunuri, fie ele mobile, fie imobile. Este deja cunoscut faptul că focarele armate își lasă amprenta deosebit de însemnată asupra patrimoniului cultural. Astfel, daunele aduse direct obiectelor de cult și bunurilor de importanță majoră care întruchipează în sine istoria și gloria neamului pot fi diverse: de la neînsemnate, grave, până la distrugerea totală a patrimoniului cultural.

Așadar, pentru a asigura încă din timp de pace protecția patrimoniului cultural de atacurile armate, a obliga statele cointeresate de a aplica toate instrumentele juridice în vederea valorificării bunurilor culturale, pe arena internațională s-a ajuns la un consens, și anume a fost luată decizia de a întreprinde toate măsurile posibile pentru protejarea bunurilor mobile și imobile care fac parte din categoria bunurilor culturale, adică prin adoptarea Convenției nr. 1954 din 14.05.1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000.

Scopul demersului științific. Scopul prezentului demers științific constă în abordarea succintă a evoluției cadrului normativ privind valorificarea și protejarea patrimoniului cultural al Republicii Moldova de atacurile militare cu participarea mercenarilor.

Metodele de cercetare științifică utilizate și materiale aplicate. În procesul studiului au fost folosite următoarele metode de investigare științifică: analiza istorică, analiza comparativă, interpretării logice prin aplicarea procedeelor de inducție, deducție și empirice, analiza sistemică, analiza dinamică și sinteza. Suportul științific al lucrării îl formează prevederile juridice internaționale în domeniul vizat, acordurile bilaterale dintre Republica Moldova și alte state, precum și unele surse web cu referință la titlul articolului.

Rezultate obținute. Potrivit Convenției pentru protecția bunurilor culturale, în caz de conflict armat, sunt considerate ca patrimoniu cultural următoarele obiecte, oricare ar fi originea sau proprietatea lor:

* bunurile mobile sau imobile, care prezintă o mare importanță pentru patrimoniul cultural, cum sunt monumentele de arhitectură, de artă sau istorice, religioase sau laice, terenurile arheologice, grupurile de construcții care, în ansamblu, prezintă un interes istoric sau artistic, operele de artă, manuscrisele, cărțile și alte obiecte de interes artistic, istoric sau arheologic, precum și colecțiile științifice și colecțiile importante de cărți, arhive sau de reproduceri ale bunurilor date;

* edificiile, a căror destinație principală și efectivă este de a conserva sau de a expune bunurile culturale mobile, cum sunt muzeele, marile biblioteci, depozitele de arhive, precum și construcțiile destinate să adăpostească, *în caz de conflict armat*, bunurile culturale mobile⁵¹⁷.

Înaltele Părți Contractante ale Convenției sus-menționate (în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000) s-au obligat să introducă încă din timp de pace, în regulamentele sau instrucțiunile pentru uzul trupelor lor, dispoziții de natură să asigure respectarea Convenției date și să imprime, încă din timp de pace, personalului forțelor armate un spirit de respect față de cultură și bunurile culturale ale tuturor popoarelor.

Ele se obligă să pregătească sau să stabilească, încă din timp de pace, în sânul forțelor armate, servicii sau un personal specializat, a căror misiune va fi de a veghea la respectarea bunurilor culturale și de a colabora cu autoritățile civile însărcinate cu ocrotirea acestor bunuri⁵¹⁸.

Așadar, în contextul celor menționate, remarcăm că nu mai este un secret militar că în cazul conflictelor armate – participă și persoane terțe pe câmpul de luptă, care în literatura de specialitate au calitatea de mercenar.

Un mercenar este o persoană care este special recrutată în țară sau în străinătate pentru a lupta într-un conflict armat, care ia parte la ostilități, în special în vederea obținerii unui avantaj personal și căreia îi este efectiv promisă, de către o parte la conflict sau în numele ei, o remunerație superioară celei promise sau plătite combatanților având un grad și o funcție analoagă în forțele

⁵¹⁷ Convenția nr. 1954 din 14.05.1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat// Tratatul Internațional nr. 27 din 30.12.2001, în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000, art. 1.

⁵¹⁸ Convenția nr. 1954 din 14.05.1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat// Tratatul Internațional nr. 27 din 30.12.2001, în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000, art. 2.

armate ale acestei părți; care nu este nici resortisant al unei părți la conflict și nici rezident al teritoriului controlat de o parte la conflict; care nu este membru al forțelor armate ale unei părți la conflict și care nu a fost trimisă de către un stat, altul decât o parte la conflict, în misiune oficială ca membru al forțelor armate ale statului respectiv.

Ca urmare a faptului că mercenarul are ca principală motivație banii, termenul în sine a căpătat o conotație negativă. Între termenii „mercenar” și „voluntar străin” sau „soldat al Legiunii Străine” există o demarcare semantică greu sesizabilă, în cazul celor din urmă presupunându-se, de obicei, că militarii sunt motivați, în primul rând, de considerații politice și ideologice. De exemplu, Legiunea Străină Franceză și unitățile Gurkha din Armata Britanică și cea indiană nu sunt formate din mercenari, în conformitate cu prevederile legilor războiului. Deși militarii lor corespund descrierii articolului 47 din Protocolul I al Convențiilor de la Geneva, ei sunt exceptați de la clauzele 47 a, c, d, e și f. Cu toate acestea, ei sunt descriși uneori pe nedrept ca fiind mercenari⁵¹⁹.

Așa cum cererea de soldați este foarte mare, mercenarii pot să își aleagă singuri conflictele la care vor participa. Ideea de trupe plătite nu este deloc depășită pentru secolul 21, iar influența lor este din ce în ce mai mare în zonele de război. Profiturile sunt uriașe.

Compania de securitate G4S are peste 625.000 de soldați, fiind al doilea cel mai mare angajator de pe planetă, după lanțul de magazine Wal-Mart. G4S a fost prezentă în 125 de țări, fiind implicată în conflicte, mai ales în Africa și America Latină. Firma militară Unity Resources Group asigură paza ambasadei Australiei de la Bagdad și este foarte activă în Orientul Mijlociu, Africa și Asia. Majoritatea angajaților sunt veterani din Australia, SUA și Marea Britanie. Se ocupă și cu instruirea soldaților. Compania Erinys are 16.000 de angajați și a asigurat securitatea rafinăriilor irakiene, în timp ce Asia Security Group a avut drept misiune paza președintelui afgan Hamid Karzai. Dyn Corp este una dintre cele opt firme militare private alese de Departamentul de Stat american pentru a rămâne în Irak după încheierea ocupației SUA. Veniturile companiei se ridică la peste 3,4 miliarde de dolari pe an. Are peste 10.000 de angajați și a fost implicată în combaterea traficului de droguri din Columbia, la începutul anilor 2000. Triple Canopy a câștigat contracte de 1,5 miliarde de dolari în Peru și Uganda, iar Academia deține una dintre cele mai evolute școli militare din lume, având în dotare și 20 de avioane și o flotă de vehicule blindate⁵²⁰.

Persoanele care însoțesc o armată fără să facă direct parte din ea, precum corespondenții și reporterii de ziare, vivandieri și furnizorii, cad în puterea inamicului și pe care acesta socotește util

⁵¹⁹ Mercenar. Disponibil la: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Mercenar>, vizitat la 02.07.2021.

⁵²⁰ Mercenarii: cele mai influente armate de închiriat din lume. Disponibil la: <https://evz.ro/mercenari-cele-mai-influente-armate-de-inchiriat-din-lume-1034445.html>, vizitat la 03.07.2021.

să-i posede, au dreptul la tratamentul prizonierilor de război, cu condiția să fie purtătorii unei legitimații din partea autorității militare a armatei pe care o însoțeau⁵²¹.

În urma analizei celor mai influente armate militare, putem reitera că în cazul unui conflict armat uneori apare necesitatea instituirii unei protecții speciale a bunurilor culturale. Prin urmare, pentru a beneficia de această protecție, aceste bunuri trebuie să întrunească unele condiții, și anume:

a) Ca ele să se găsească la o distanță suficientă de un mare centru industrial sau de orice alt obiectiv militar important, care constituie un punct vulnerabil, ca de exemplu, un aerodrom, o stație de radiodifuziune, un stabiliment care lucrează pentru apărarea națională, un port sau o gară de cale ferată de o anumită importanță sau o mare cale de comunicație;

b) să nu fie folosite în scopuri militare;

c) un adăpost pentru bunurile culturale mobile poate, de asemenea, să fie pus sub protecție specială, oricare ar fi locul unde este situat, dacă este construit în așa fel încât după toate probabilitățile bombardamentele nu i-ar putea pricinui pagube⁵²².

Prin urmare, populația unui teritoriu neocupat care, la apropierea inamicului ia în mod spontan armele pentru a lupta cu trupele năvălitoare fără să fi avut vreme să se organizeze va fi socotită ca beligerantă dacă ea poartă armele la vedere și dacă respectă legile și obiceiurile războiului⁵²³.

Protecția patrimoniului cultural al unui stat de atacurile armate, în contextul participării mercenarilor, cunoaște o instituire juridică și o protecție specială de rang internațional.

În felul acesta, când unul dintre statele semnatare ale Convenției pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat este angajat într-un focar armat, acesta:

a) va numi un reprezentant pentru bunurile culturale situate pe teritoriul său; dacă statul ocupă un alt teritoriu, trebuie să numească un reprezentant special pentru bunurile culturale ce se află acolo;

b) puterea protectoare a fiecăreia dintre Părțile adverse ale acestei Înalte Convenții susmenționate, va numi delegați pe lângă aceasta din urmă. Delegații se desemnează dintre membrii personalului său diplomatic sau consular care își vor exercita funcțiunea, dintre alte persoane⁵²⁴.

În conformitate cu prevederile Convenției, specificăm că Înaltele Părți Contractante se obligă să împiedice exportul bunurilor culturale de pe un teritoriu ocupat de ea în caz de conflict armat. Fiecare Parte, inclusiv Republica Moldova, se obligă să primească în custodie bunurile culturale importate pe teritoriul său, provenind direct sau indirect de pe un teritoriu ocupat. Aceasta

⁵²¹ Convenția referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru de la Haga din 18 octombrie 1907, art. 13.

⁵²² Convenția nr. 1954 din 14.05.1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat// Tratatul Internațional nr. 27 din 30.12.2001, în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000, art. 8.

⁵²³ Convenția referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru de la Haga din 18 octombrie 1907, art. 2.

⁵²⁴ Regulamentul de aplicare a Convenției pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat// Tratatul Internațional nr. 27 din 30.12.2001, în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000, art. 2.

se va face automat, în momentul importului sau, dacă nu s-a făcut atunci, se va face la cererea autorităților teritoriului ocupat. De asemenea, Înaltele Părți Contractante se obligă să predea la încheierea ostilităților autorităților competente ale teritoriului, pe care-l ocupase anterior, bunurile culturale ce se găsesc pe teritoriul ei. Aceste bunuri nu vor putea fi reținute în niciun caz cu titlu de reparații de război.

Bunurile culturale provenite de pe teritoriul uneia dintre Înaltele Părți Contractante și care au fost depuse de ea pe teritoriul unei alte Înalte Părți Contractante în vederea protecției lor împotriva perioadelor unui conflict armat, la încheierea ostilităților vor fi restituite de către aceasta din urmă autorităților competente ale teritoriului de proveniență⁵²⁵.

Deci, se constată ideea că, în atacurile armate îndreptate către patrimoniul cultural cu participarea mercenarilor „este interzis a ataca sau bombarda, prin orice fel de mijloc, orașele, satele, locuințele sau clădirile care nu sunt apărate.

Beligeranții nu au un drept nelimitat în privința alegerii mijloacelor de a vătăma pe inamic.

Așa că, în afară de interdicțiile stabilite prin convenții speciale, este mai ales interzis:

- a) a se întrebuința otravă sau arme otrăvite;
- b) a ucide sau a răni prin trădare indivizi aparținând națiunii sau armatei inamice;
- c) a ucide sau a răni pe un inamic care, predând armele sau nemaiavând mijloace să se apere, s-a predat fără condiții;
- d) a declara că nimeni nu va fi cruțat;
- e) a folosi arme, proiectile sau materii de natură să pricinuiască suferințe fără rost;
- f) a folosi fără îndreptățire pavilionul de parlamentare, drapelul național sau insignele militare și uniforma inamicului, precum și semnele distinctive ale Convenției de la Geneva;
- g) a distruge sau sechestra proprietățile inamice, afară de cazul când aceste distrugeri sau sechestrări ar fi neapărat impuse de nevoile războiului;
- h) a declara stinse, suspendate sau neprimite în justiție drepturile și acțiunile naționalilor părții adverse”⁵²⁶.

Observăm că protecția patrimoniului cultural de atacurile armate cu participarea mercenarilor cunoaște o abordare interstatală de rang internațional.

Din categoria bunurilor mobile sau imobile care prezintă o mare importanță pentru patrimoniul cultural, fac parte și monumentele de importanță majoră.

Ca exemplu, Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Ungare, pentru protecția patrimoniului cultural din urma atacurilor armate, reieșind din prevederile Tratatului cu privire la

⁵²⁵ Protocolul pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, adiționat la Convenția nr. 1954 din 14.05.1954// Tratatate Internaționale nr. 27 din 30.12.2001, în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000.

⁵²⁶ Convenția referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru de la Haga din 18 octombrie 1907.

principiile de prietenie și colaborare între Republica Moldova și Republica Ungară, semnat la 19 aprilie 1995 la Budapesta⁵²⁷, călăuzindu-se de voința popoarelor lor – și păstrând în amintire trecutul istoric comun, conform căruia militarii, prizonierii de război și alte persoane căzute în războaie sau în rezultatul ducerii cu forța la muncă silnică, deportate din cauza apartenenței naționale, atât pe teritoriul Republicii Moldova, cât și pe teritoriul Republicii Ungare, au dreptul să fie înmormântate în locuri memorabile (onorabile), trebuie să asigure crearea și îngrijirea cuvenită a acestora, conform convențiilor de la Geneva cu privire la apărarea victimelor războiului din anul 1949 și Protocoalelor suplimentare la ele. Astfel că statutul de patrimoniu cultural, reieșind din prevederile Convenției din 14.05.1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat cu nr.1954, a fost atribuit:

1. Militarilor moldoveni și victimelor căzute în războaie, care sunt: cetățenii fostului Imperiu Rus, fostei Români Regale și ai fostei URSS, ce locuiau în limitele teritoriului Republicii Moldova și intrau în componența Forțelor Armate ale fostului Imperiu Rus, fostei Români Regale sau a fostei URSS, și care au căzut sau au decedat pe teritoriul Republicii Ungaria în timpul războiului, în prizonierat sau în anii postbelici în rezultatul războaielor ori prizonieratului, precum și cetățenii fostului Imperiu Rus, fostei Români Regale și ai fostei URSS, care au locuit în limitele teritoriului Republicii Moldova și au fost duși cu forța la muncă silnică, și au decedat pe teritoriul actualei Republici Ungare în această perioadă;

2. În mormântările militarilor moldoveni și ale victimelor civile căzute în războaie, din care fac parte: cimitirele, sectoarele cimitirelor și mormintele militarilor și ale persoanelor civile căzute în perimetrul teritoriilor remarcate mai sus, care se află sau care pot fi găsite pe teritoriul Ungariei;

3. Militarii ungari și victimele civile căzute în războaie, precum ar fi: cetățenii ungari, ce intrau în componența Forțelor Armate ungare, care au căzut sau au decedat pe teritoriul Republicii Moldova în limitele actualelor hotare în timpul războiului, în prizonierat sau în anii postbelici în rezultatul războaielor ori prizonieratului, precum și cetățenii ungari, care în rezultatul războaielor au fost duși cu forța la muncă silnică pe teritoriul Republicii Moldova în actualele hotare ale ei și au decedat în această perioadă;

4. În mormântările militarilor ungari și ale victimelor civile căzute în războaie, cimitirele, sectoarele cimitirelor și mormintele militarilor și ale persoanelor civile specificate *supra*, care se află sau pot fi găsite pe teritoriul Republicii Moldova în actualele hotare ale ei;

5. Întreținerea (menținerea) și îngrijirea mormintelor militare, adică asigurarea intactă a mormintelor militare, menținerea lor în ordinea cuvenită și înverzirea;

⁵²⁷ Tratatul cu privire la principiile de prietenie și colaborare între Republica Moldova și Republica Ungară de la Budapesta din 19 aprilie 1995.

6. Amenajarea mormintelor militare, ceea ce presupune marcarea hotarelor în locurile unde au fost înmormântați militari, instalarea plăcilor memorabile, a pietrelor funerare, a monumentelor sau altor construcții comemorabile⁵²⁸.

Concluzie

În contextul celor menționate, putem reitiera cu certitudine că, în pofida faptului că Republica Moldova actualmente este ocolită *de iure* și *de facto* de eventualele focare militare, totuși prevederile internaționale în materia protejării patrimoniului cultural de atacurile armate cu participarea mercenarilor sunt în vigoare și au o aplicabilitate proporțională pe întreg teritoriul țării. Acest fapt este unul esențial și meritoriu de păstrat, prin valorificarea bunurilor mobile și imobile care fac parte din categoria patrimoniului cultural al statului.

Bibliografie:

1. Acord nr. GRMRU din 02.03.1998 între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Ungare cu privire la păstrarea și eternizarea memoriei militarilor și victimelor civile căzute în războaie și cu privire la statutul înmormântărilor// Monitorul Oficial Nr. 000 din 02.03.1998, promulgat la 02.03.1998.
2. Convenția nr. 1954 din 14.05.1954 pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat// Tratatul Internațional nr. 27 din 30.12.2001, în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000.
3. Convenția referitoare la legile și obiceiurile războiului terestru de la Haga din 18 octombrie 1907.
4. Mercenar. Disponibil la: <https://ro.wikipedia.org/wiki/Mercenar>, vizitat la 02.07.2021.
5. Mercenarii: cele mai influente armate de închiriat din lume. Disponibil la: <https://evz.ro/mercenari-cele-mai-influente-armate-de-inchiriat-din-lume-1034445.html>, vizitat la 03.07.2021.
6. Protocolul pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat, adiționat la Convenția nr. 1954 din 14.05.1954// Tratatul Internațional nr. 27 din 30.12.2001, în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000.
7. Regulamentul de aplicare a Convenției pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat// Tratatul Internațional nr. 27 din 30.12.2001, în vigoare pentru Republica Moldova din 09.03.2000.
8. Tratatul cu privire la principiile de prietenie și colaborare între Republica Moldova și Republica Ungară de la Budapesta din 19 aprilie 1995.

⁵²⁸ Acord nr. GRMRU din 02.03.1998 între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Ungare cu privire la păstrarea și eternizarea memoriei militarilor și victimelor civile căzute în războaie și cu privire la statutul înmormântărilor// Monitorul Oficial Nr. 000 din 02.03.1998, promulgat la 02.03.1998.